

НАСТАВА

Дамјан ЛЕПЧЕВСКИ
Науџ ДИМОВСКИ

НЕКОИ АСПЕКТИ ВО ВРСКА СО СЛОБОДНИТЕ УЧЕНИЧКИ АКТИВНОСТИ ПО ИСТОРИЈА

Слободните ученички активности ја претставуваат целокупната воспитно-образовна дејност која училиштата сами, или во соработка со детските општествени организации и општествените организации на возрасните, организирано и плански ги развиваат во наставата и во кои ги вклучуваат учениците во нивното слободно време. Преку нив треба да се развие интерес кон историјата и нејзиното подобро разбирање, совладување на методите за учење, проучување и истражување на минатото, поттикнување на учениците на интелектуална работа, организирање на нивното слободно време и сл.

Терминот „Слободни ученички активности“ усвоен е и воведен во нашата педагошка теорија и практика преку наставните планови и програми со кои во 1959. год. беше зацртан патот на реформата на нашето школство. Со воведувањето на терминот „Слободни ученички активности“ укинат е терминот „Воннаставни активности на учениците“ кој беше порано употребуван.

Името пак на групите ученици во слободните ученички активности по историја зависи од карактерот и квалитетот на работата, од условите на училиштето, од желбите на учениците и сл. Врз таа основа се одредува дали ќе биде: група; дружина, кружок, секција, друштво, клуб, ученичка организација љубители на минатото и др.

Наставните планови и програми за основното училиште даваат видно место на слободните ученички активности и тие веќе успешно се применуваат во практиката. Со тоа се задоволуваат желбите и потребите на еден дел од учениците што не ги задоволува само редовната настава. Меѓутоа, полната афирмација на слободните ученички активности по историја сè уште не е остварена. Има наставници што се прашуваат: „Како да се почне“?, „Што да се работи“? Има и такви што мислат дека не се потребни слободни ученички активности по исто-

рија, бидејќи е доволна само редовната наставна работа по предметот.

Сметаме дека нема место за дилема за потребата од слободните ученички активности по историја. Практиката покажа колку се тие корисни и значајни. Впрочем, Законот за основното училиште и наставната програма обврзуваат за тоа — за нивното организирање.

Задачи и значење

Слободните ученички активности не ја заменуваат наставата по историја, не смеат да се користат како дополнување на слабо и лошо организирана работа ниту да се сведат на обично продолжување на наставата. Во слободните ученички активности треба да дојде до израз слободното определување на учениците според интересот. Јасно поставената улога, одреденото место и целисходната функција не се доволна гаранција за успех. Богатството на формите и содржината зависат од објективната положба, од материјалните и другите услови на училиштето, од залагањето и пристапот кон проблемот на наставниците од органите на управување во училиштата и од други фактори.

Покрај проширувањето и продлабочувањето на ученичките знаења преку слободните ученички активности по историја, се развива смисла за усогласување на личните и општествените интереси и влијаат на меѓусебното зближување на учениците и наставниците. Работејќи во групи, секции и др. форми, во училиштето израснуваат мали ученички колективи кои не се одделенија туку групи на ученици од различна возраст што не ги врзува ни предзнаењето, ниту пропишана програма за работа туку нешто друго — заедничкиот интерес. Тие имаат свои сопствени програми, свои раководства и свои акции, свој посебен живот што ја карактеризира секоја група. Во слободните активности повеќе доаѓа до израз ученичката самоиницијатива и работа отколку во процесот на наставата. Во нив повеќе се застапени облиците на самостојната работа што има творечко влијание кај учениците. Целокупната ученичка активност во слободното време има извонредни можности за воспитување творечки способности кај младите. Творечките способности во добро организирана слободна активност по историја се развиваат така што учениците слободно комуницираат и ги испробуваат своите склоности и способности, сестрано ги согледуваат причинско-последичните врски и односи, продираат во области на нови знаења и техники во работата и ги согледуваат своите најизразити општи и специјални способности.

Преку работата во слободните активности по историја се развива историското и критичкото мислење. „Критичкото при-

оѓање кон сè, доведува до отстранување на заблудите, усовршување на човекот, општеството и многубројните општествени феномени“, вели Маркс.

Исто така преку слободните активности по историја кај учениците се поттикнува и развива иницијативата. Таа доаѓа до израз во согледувањето на проблемските рамки на работата, во формирањето на правилник, план и програма за дејноста, како и во остварувањето на повеќе одбрани проблеми, поставени регулативи и работни задачи. Во колективната работа на учениците може да се постигне висок степен на самостојност до колку им се дозволи да планираат, откриваат, расудуваат, соработуваат и сл.

Работејќи во слободното време учениците ја развиваат својата свест, ги стабилизираат работните навики, ја зголемуваат моќта на контролата и самоконтролата во работата и однесувањето. Во чл. 43 и 44 на Новиот Закон за основното училиште се вели: „Слободните ученички активности во основното училиште обезбедуваат пошироки можности за поврзување на училиштето со животот, поширока соработка на училиштето со општествените организации и со родителите и го помагаат зближувањето на наставниците и учениците.

Слободните ученички активности се реализираат во ученичките организации, друштва, како и во други форми за здружување на учениците“.

Третманот на слободната активност во Наставната план-програма заедно со наставата е како ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНО ПОДРАЧЈЕ, бидејќи дејноста организирана во рамките на тоа подрачје е насочена кон непосредно реализирање на целите и задачите на воспитанието, задачите на основното училиште и неговата општествено-педагошка улога. Наставната програма, покрај другите, ги поставува и следниве задачи:

— развивање на позитивен однос кон трудот, развивање на смисла за колективен живот и работа;

— оспособување на учениците за самоуправно однесување во секциите, клубовите, дружините и другите форми на слободна ученичка активност;

— посестрано реализирање на општествена функција на училиштето во средината во која дејствува и др.

Преку нив често се влијае и на професионалната ориентација кај учениците; се развиваат повеќе општествени квалитети — колективност, смисла за соработка, другарство, хуманост, солидарност. На децата кои се изолирани од општествената средина слободните активности им помагаат да се вклопат во средината и тие овозможуваат афирмација на оние ученици кои во наставата не можат да се истакнат. Се изградуваат коректни другарски односи меѓу нив и наставниците. Се создаваат ус-

лови за меѓусебна доверба, за заемна почит. Преку слободните активности учениците го променуваат односот спрема училиштето. Тој станува потопол, попријатен. Учениците се подготвуваат за учество во животот на нашето самоуправно општество.

Општи принципи за организација

Бидејќи слободната ученичка активност по историја не може да биде произволна забава на учениците, таа треба да биде организирана и заснивана на одредени дидактички принципи кои ќе обезбедат стандардна педагошка вредност во воспитанието и образованието на учениците. Според тоа слободната активност треба да биде заснивана:

— на принципот одмереност според психофизичките можности на учениците, односно според работно-потенцијалната сила на членовите во групата;

— според интересот, спрема желбите и диспозиционата основа, а да не се во спротивност со основните тенденции на воспитанието и образованието во нашето општество;

— на принципот самоопределување, саморабота и самоуправа, односно самостојно определување во активноста, на самостоен избор во работните операции;

— на принципот систематичност во работата односно, перманентно, континуиран распоред на обврските наместо концентрирана и кампањска акција.

Постапното воведување во основните степени на дејноста е втор услов за успех во работата. Поради тоа слободната активност треба да мине низ неколку фази односно степени:

— да се изврши ориентација на учениците во работата;

— да се примени наученото — практична работа;

— степен на творештво — самостојна работа.

Организацијата на слободната ученичка активност по историја

Најчесто на слободната ученичка активност по историја во нашата практика ориентирана е, главно, спрема наставниот предмет. Чест е случајот таквата ориентација да ја претвори слободната активност во продолжена настава по историја. Во повеќето училишта наставниците-раководители на слободната активност имаат планирано до 30—40%, а некои и преку 50%, продлабочување на темите односно методските единици што се обработуваат на редовните часови. Има планирано и такви содржини кои не се во согласност со програмските, законските и дидактичките барања. Во едно училиште, на пример, историската секција има планирано 20 часа за читање текстови од

Историската читанка и 2 часа за лепење историски карти и уредување на кабинетот по историја. Има и други слични примери.

Оформените стручни групи од слободните активности по историја не треба да ги идентификуваме со работата на постојните предметни кружоци. Членовите на стручните групи ги стекнуваат знаењата според своите склоности, задоволувајќи ги личните интереси и преокупации, додека членовите на наставните кружоци (во колку постојат) го утврдуваат и повторуваат задолжителното наставно градиво.¹⁾ Тие меѓу себе се помагаат во совладувањето на наставниот предмет.

Според наставната програма за основното училиште секој ученик може да биде опфатен најмногу во две форми на слободната активност без оглед на видот на активността. Неговата ангажираност во обете форми може да изнесува најмногу до два часа седмично. Во практиката и овој принцип се нарушува на сметка на одличните учениците кои се ангажираат во повеќе слободни активности што секако има свој одраз врз квалитетот на работата. Со ангажирањето во повеќе активности често се случува ученикот во нив да учествува формално и наместо задоволство во работата слободната активност ќе ја почувствува како оптоварување. Некаде се оди и во друга крајност. Учениците сами не се определуваат кој во која слободна активност ќе биде активиран туку наставниците вршат распоред и ги разврстуваат во почетокот на учебната година не земајќи ги предвид нивните интереси, желби, склоности и способности. Наставникот, посебно одделенскиот раководител, треба да им помогне при определувањето во слободната активност, а не тој да ги определува.

Стручниот дел од работата на слободната активност по историја главно, го води и регулира наставникот. Организацијата, планирањето и раководењето со работата се спроведува во соработка со органите на училиштето односно ученичкото самоупраување. Работата во слободните активности по историја не смее ученикот да ја почувствува како товар туку како помош за подобро разбирање и пронајдување одговор за она што го интересира и што му треба.

Слободните активности (секции, групи, организации и сл.) си имаат свои самостојни раководства, со утврдени план-програми за работа и определени временски термини за реализација на програмата.

Работата на слободните активности се одвива во зависност од содржините на програмата: индивидуално, групно или индивидуално и групно на заеднички состаноци. Најголемо вни-

¹⁾ При увидите во училиштата од просветно-педагошката служба најдени се и такви програми за работа на слободните ученички активности по историја за 1976 год. во кои е предвидено да се работат теми кои се обработувани на редовните часови по историја.

мание се посветува на групната работа, затоа што таа форма дава најдобри резултати. Бројот на учениците и успехот во слободната ученичка активност по историја во училиштето зависи од повеќе околности, а групите со кои непосредно се работи би требало да бидат составени од 10—30 членови. Составот на групите може да биде од иста или различна возраст, од исти или различни одделенија. Вредноста на групите не се мери по бројот на учениците, туку по вистинското педагошко влијание што го има на учениците.

Во развиените основни училишта слободната ученичка активност по историја може да има повеќе групи и подгрупи. Ако се поголеми групите и подгрупите тие можат да бидат поделени на десетини. Како целата слободна активност така и групите, подгрупите и десетините можат да носат имиња на историски настани и личности: „Илинден“, „Гоце Делчев“, „Сутјеска“, „Стив Наумов“, „Мирче Ацев“ и др. Покрај главното раководство за целата слободна активност раководства и план-програми за работа си имаат групите, подгрупите и десетините. Кога се извршуваат посебни задачи секоја од нив си добива посебни задолженија. За извршените задачи се поднесуваат извештаи и се добиваат бодови преку кои се развива натпреварувачки дух кај учениците. Во таа смисла често се организираат и разни натпревари.

Со секциите, групите и подгрупите може да се работи фронтално, индивидуално и групно, а облиците на работа се менуваат според потребите. Собраниот материјал преку разните активности, во училиштето се обработува и средува. Прво, тоа го прават сами учениците, а после со одредени служби: музеј, архив, комисији и сл. Многу од добро средените материјали можат да се печатат како статии, летописни книги, брошури и сл. за што се предвидуваат и соодветни награди.

Посебно внимание треба да се посвети на слободните активности по историја во училиштата со два наставни јазици, во развивањето братството и единството кај учениците. Преку нив се воспоставуваат цврсти другарски односи меѓу учениците што е кај децата и младината основен предуслов за зближување, меѓусебно разбирање и склопување на пријателство. Овие ставови се идентични со ставовите зацртани во програмските начела на Сојузот на пионерите и Сојузот на социјалистичката младина на Југославија.

Учениците ќе бидат заедно сврстени во слободните активности во тој случај ако ги владее двата јазика. Исто така би било пожелно и наставникот да ги владее двата јазика. Така, и тогаш би се обезбедила рамноправност во користењето на едниот и другиот јазик, односно би се спречило појавувањето на супериорност или инфериорност на едни во однос на други, што се смета како предуслов за рамноправност во работата. Во

колку не се владеат двата јазика, активноста треба да се одвива според мајчиниот јазик на учениците. Во спротивно учениците нема да го разберат она што се обработува. Во иста слободна активност (секција, група и сл.) на вакви училишта приоритет би требало да им се даде на оние содржини кои третираат историски настани од прогресивното заедничко минато на тие народи и народности, кои имале за цел зближување, братство и единство, рамноправност, заеднички акции и сл.

Слободните активности по историја посебно би требало да изиграат значајна функција во негувањето на југословенскиот социјалистички патриотизам и револуционерните традиции од НОБ и Револуцијата што претставува перманентна задача на нашето училиште. Преку различните форми на активност ќе се реализираат воспитните компоненти на Југословенскиот патриотизам како на пример: Негување љубов спрема родниот крај, спрема татковината, Тито, ЈНА, љубов кон сите народи и народности во нашата татковина; љубов и почит спрема други пријателски народи надвор од нашата земја како компоненти на Југословенскиот социјалистички интернационализам.

Повеќе училишта носат имиња на истакнати борци, научници, значајни датуми и др. Прославувањето на патроните празници придонесува за запознавање и доближување до многу личности и нивните дела, до многу историски моменти од борбите на нашите народи, до многу борци и херои — великани на нашето минато. Со тоа ја негуваме гордоста кај учениците што токму нивното училиште го носи името на таков борец, датум и сл. Во таа смисла многу би помогнало ако во училиштето се уреди МАЛО ИСТОРИСКО КАТЧЕ таканаречен МИНИ МУЗЕЈ²⁾, во чии витрини би се нашле важни документи, фотографии, некои предмети кои им припаѓале на личностите и се поврзани со нив, написи од весници, извадоци од книжевни дела и др. Истакнатите мисли на тие личности или одлуки, поврзани за името што го носи училиштето, би станале водечки идеи во животот и работата на учениците. Тоа катче ако го уредуваат самите ученици, воспитниот ефект би бил уште поголем. На тоа место би почнувале многу училишни свечености, договори, примање на обврски итн. Училиштата што носат исти имиња можат да воспостават заемна соработка на ниво на историски секции.

Содржина на активностите

Содржината на работата на слободната активност по историја ги надминува програмските барања на наставата по историја. Членовите на слободните активности добиваат поголем

²⁾ Види „Настава по историја“ бр. 3/69—70, с. 32, Георги Танковски: Некои искуства од работата на секцијата „Млади историчари“ во основното училиште „Стив Наумов“ во Битола.

квантум на знаења, се ориентираат кон истражување, прибирање на посебен материјал преку корелација со други предмети и др.

Уметничката литература дава можност за уметничко и естетско образование.

Цртежите исто така влијаат на естетското воспитание. Младите историчари цртаат историски портрети, композиции, цртежи, историски предмети и др. Во тој прилог би било средувањето на историски фотографии, албуми, диаграми, графикони, изработка на историски карти (тематски и општи), макети и модели.

Една група може да изработува наставни и нагледни средства по историја. На пример: ленти на времето — прости и хронолошки, разни скици, да собира историски илустративен материјал, разни фотографии и сл. од весници, списанија, разни листови и др.³⁾

Содржината на работата на една група би можела да биде проучување на ЛОКАЛНАТА ИСТОРИЈА преку предавања, изложби, хроники, екскурзии, прибирање на разни материјали од минатото на родниот крај, изработување на писмени состави и сл. На учениците треба да им се откријат убавините и историските вредности на родниот крај, сето она со што можат да се гордеат. Преку оваа активност може да се прибере и обработи повеќе материјал и целиот историјат на својот крај. Тој материјал би можел грижливо и стручно да се среди и да се публикува.⁴⁾

Во поново време посебен интерес за младите историчари претставува следењето на радио и телевизиските емисии потоа на театарските претстави, посебно оние дела и серии кои третираат значајна историска проблематика. Како на пример: „Капелски огнови, „Отпишаните“ и др. слични, потоа емисиите посветени на нашите државни празници и поважни датуми од историјата, на разни личности и активности во текот на борбата за слобода итн. Тие го привлекуваат вниманието на учениците. Покрај тоа што претставуваат извесна разонода, задолжените ученици ги следат системно, критички, со поставена цел,

³⁾ Во едно училиште во Прилеп наставникот по историја има прибрано неколку стотини разни фотографии, слики, скици, шеми и сл. Сите тие се во разни бои и големина. Залепени се на тврда подлога од лесонит и служат како драгоцен нагледни средства во наставата по историја.

⁴⁾ Пред неколку години Заводот за школство и Историскиот архив во Прилеп распишаа награден конкурс за основните и средните училишта (историските секции) на тема „Мојот роден крај во минатото“. Материјалите од преку 200 ученици претставуваа драгоцен прилог за локалната историја. Некои од напишаните материјали претставуваа оригинални записи за одредени моменти кои не биле забележани во нашата историска публицистика и послужија како поттик на историчарите за студозна обработка.

забелсжувајќи одредени моменти. При тоа изработуваат реферати според задачите што ги имаат добиено. Тоа пак од друга страна придонесува за развивање на критички дух и на историското мислење.

Некои групи организираат политички разговори со учесници во историските настани и нив ги бележат или снимаат на магнетофонска лента. Посебно богатство би претставувале посетувањето и чувањето на спомените од Илинденскиот период, НОБ и револуцијата што оди во прилог на Југословенскиот социјалистички патриотизам и негувањето на револуционерните традиции.

Собраните материјали треба да останат како трајна документација во училишните архиви, во архивите на слободните активности, или во кабинетите по историја, а ќе се користат во наставата од идните генерации.

Би можело да се организира група за следење на дневниот печат, што ќе ги бележи поважните настани, ќе собира одредени статии и написи, фотографии и др. Одвреме навреме треба да се организираат разговори за прочитаното. Тоа ќе придонесе учениците да бидат поттикнати и оспособени да го следат дневниот печат, сами да пишуваат написи во своите училишни и др. весници. Понатаму, преку печатот да објаснуваат историски факти кои во училиштето не се објаснети, критички да се осврнат на тоа што го виделе, чуле и прочитале. Се разбира оваа активност би се одвивала во координација со слободната активност по македонски јазик и литература посебно со новинарската секција во колку постои таква.

Содржина на една група млади историчари би можела да биде следење и проучување на литературни дела со историска тематика и содржина. На пр. „Мостот на Дрина“, „Селанската буна“, „Ајдук Станко“, „Арамиско гнездо“, „Толе паша“, „На Шпанската земја“, „Со партизаните“, „Пролом“, „Трагите не се завеани“, „Далеку е сонцето“ и др. Групата треба да врши евиденција за прочитаното, да вади делови и да ги поврзува со наставата, да врши размена на книги, да дава критички осврт врз содржината. Доста е важно младите историчари да се научат како да му пристапат на литературното дело во неговото проучување, при тоа да ги одделуваат легендите и митовите од историските вистини, битното од небитното и вистината од фалсификатот. При оваа активност треба да се има предвид изборот на материјалот да одговара на возраста на децата и нивните предзнаења.

Набљудувањето на историските споменици и изложби, работата во музеј и архив може да биде посебна содржина од работата на младите историчари. Младите историчари можат да развиваат активност и во одржувањето на историските споменици, а имено да ги имаат под свој патронат, да ги надгледуваат, да ги чуваат и др.

Слободните ученички активности по историја посебно внимание посветуваат на јубилејните годишнини, како што се: 30 години од ослободувањето, 60 години од Октомвриската револуција, 100 години од Разловечкото востание и др. Во врска со таа активност групите на млади историчари се поврзуваат со музеите, со друштвата на историчарите, со организаторите на прославите и други. За такви настани младите историчари организираат и историски вечери во училиштето и притоа покажуваат активност од својата работа.

Врските на младите историчари од едно место, со своите другари од друго место, претставуваат вредна активност. Преку нив учениците се запознаваат со историјата на местото, со културното минато и развитокот на родното место на двете групи. Тоа може да биде повод и за перманентна врска и во иднината. Посебна важност има соработката со училиштата од други републики, покраини или држави. Секое училиште би можело да воспостави таква соработка. Во историското катче би било пожелно да има дел со податоци од оние училишта со кои е воспоставена соработка.

Покрај споменатите дејности во слободните ученички активности по историја можат да се организираат и други активности: историски походи и маршеви; екскурзии со историска содржина, приредби со историска тематика; вечери на млади историчари; издавање на ѕидни весници и фото-новини и др. За таа цел се определува група од неколку ученици, односно во групата доброволно се определуваат учениците. На пример, ѕидниот весник може да ги има овие рубрики: соопштение од минатото на својот крај, новини во историската наука, библиографија, историски речник, значајни документи и сл. Младите историчари се во можност да ги следат меѓународните односи и тоа да го бележат, да издаваат лист во училиштето, да организираат натпревари по историја преку кои ќе ги проверуваат и збогатуваат своите знаења. Учениците, посебно од горните одделенија се доста амбициозни и со својата работа, знаења и умеања желни се да го афирмираат своето училиште и својата личност. Тие организираат јавни настани, натпревари, среќавања со ученици од други училишта.⁵⁾ Заедничките подготовки и вложените напори се со желба за победа во натпреварите и придонесуваат за збогатување на знаењата. Меѓутоа, при таквата активност треба да се води сметка за развивањето на колективниот дух и свест кај учениците и меѓусебното зближување. Имено, треба да се сфати дека успехот на поединецот зависи од колективот и обратно, а победата да биде радост и

⁵⁾ На оваа релација повеќе училишта во Прилеп имаа воспоставено соработка со училиштата од збратимените градови: Ваљево, Јајце, Задар, Копар и Титоград.

погтик за нови достигнувања.⁶⁾ Посебна активност на младите историчари е проучувањето на биографии на историски личности, мемоарски дела, организирање на разни збирки: нумизматички, филателистички и др.; проучување на разни археолошки локалитети. Собирањето, средувањето и систематизирањето на збирките претставува посебна задача и умење што треба да го помага наставникот.⁷⁾ Пишувањето на реферати исто така има свое значење.⁸⁾

Некои од содржините што се обработуваат преку слободните активности по историја можат да бидат планирани и завршени за покусо или подолго време. За подолго време треба да се работат активности што бараат следење, во извесна смисла истражување, средување и изложување. За пократко време се работат материјалите што се црпат од литературата или од печатот и другите информации. Во каква длабочина ќе се навлезе зависи од возраста на учениците, и од тоа колку се тие подготвени.

Активностите што ги набележавме не би можело да бидат реализирани во една година, или само од една генерација. Се води сметка да не бидат учениците преокупирани само со слободните активности туку да им се остави време и за други креативни дејности и за учењето. Некои активности се од таков карактер што остануваат да ги продолжат и решат идните генерации. Такви се, на пример, собирачките дејности.

Правилник, план и програма за работа, и документација

За да има кај учениците воспитно-образовно влијание работата на слободните активности се регулира со правилник. Во практиката многу ретко се среќава правилник за работа. Наставниците, пред сè, изготвувањето на правилник го сметаат за

⁶⁾ Во основното училиште „Манчу Матак“ историската секција многу помага во подготовките за натпреварите по историја. Членовите на историската секција, на пример, во 1974 година на Републичките натпревари, а потоа и на Сојузниот натпревар, беа прогласени за најдобри млади историчари.

⁷⁾ Во овој план треба да се истакне успехот што го постигна историската секција при основното училиште „Кочо Рацин“ с. Дебриште, Прилепско. Покрај тоа што постоеја и активно работеа неколку групи што оформија вредни збирки. Групата за собирање археолошки предмети го спаси од потполно уништување археолошкиот локалитет „Градиште“ кој има вредност од светско значење. Слична активност имаат историските групи во неколку училишта во Битола и во Беровско.

⁸⁾ Често пати се греша кога без претходна подготовка се даваат реферати на учениците од основните училишта. Како резултат на тоа се случува рефератите да ги пишуваат родителите, а учениците губат интерес за работа.

Во врска со тоа види — Hajrudin Đurić „Methodika i tehnika pisanja referata i domaćih radova iz istorije“, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1965.

формално. По наше мислење правилникот заслужува полно внимание, бидејќи тој претставува патоказ за работа и ја олеснува ориентацијата.

Правилникот треба да биде плод на членовите од секцијата, а наставникот по историја да ги води учениците и да ја регулира работата. Програмата од оваа година не може да биде префрлена за наредната година во целина. Се префрлаат само работите што се продолжуваат. Права и должности се на членовите на секцијата да го менуваат и да го дополнуваат планот и во текот на годината.

Активноста на младите историчари по историја се заснива врз принципот на ученичкото самоуправање. Наставникот е должен да ја поткрепува иницијативата на учениците, да ја развива нивната самостојност и интерес за работа. Значи, и правилникот и програмата за работа, главно, треба да биде дело на членовите на секцијата со поддршка на наставникот.

Правилникот за слободните ученички активности по историја би требало да содржи:

1. Општи одредби со кои се предвидуваат општите цели, името на секцијата, активноста, од колку ученици се состои секцијата, амблемот, раководењето и др.

2. Цели и задачи на слободните ученички активности што треба да се постигнат на воспитен, образовен и идеен план.

3. Се предвидува кој може да биде член, кој е оснивач, правата на членовите, нивните должности, соработката — со кого и како, и др.

4. Во организационата структура, со неколку членови, се предвидуваат органите што раководат со секцијата (собрание, управен одбор) составени од претседател, секретар, благајник и неколку членови. Потоа се предвидуваат правата и должностите на органите и поединците.

5. Во завршните одредби треба да се предвиди кога се усвојува правилникот, кога стапува во дело и до кога важат предвидените одредби.

Правилникот за работа би можел да има и поинаква концепција и содржина, во зависност од условите за работа, активностите, бројот на членовите и др.

Планот за работа на слободната ученичка активност треба да се сфати како неопходна работа. Имено, слободната ученичка активност не може и не треба да се одвива стихийно, туку мора да биде смислена и планирана за однапред да се знае што треба, што се може и што се сака да се постигне, пред сè, во воспитанието и образованието. Планирањето на слободните активности може да биде составен дел на планирањето на редовната настава. Се планира во почетокот на учебната година. На тој начин се избегнува стихийноста, а слободната активност се поврзува со редовната настава и води сметка за

корелацијата во наставата и со другите предмети. Исто така планирањето за слободната активност треба да биде во рамките со дејствувањето и планирањето на другите активности во училиштата.

Со планот за работа неопходно е да се предвиди и бројот на часовите што се потребни за да се оствари некоја активност, календарот за работа и поединците или групите што ќе бидат задолжени да го остваруваат планот. Се води сметка за возраста и можностите на учениците.

Програмата за работа, како што веќе рековме, пред сè, треба да биде плод од работата со учениците. Само така може да се осигура нејзиното целисходно и благовремено остварување со воспитно дејство.⁹⁾ Учениците подобро знаат кои задачи можат да ги остварат со интерес и затоа наставникот треба повеќе да биде регулатор при подготвувањето на програмата. Неговото укажување пред сè, треба да биде поврзувањето на програмата со целокупната настава по историја и во врска со корелацијата со другите предмети.

Програмата за работа на слободната активност не треба да се сфати догматски и така да се остварува. Во текот на годината таа може да се менува, да се дополнува, или скратува, во зависност од актуелностите, менувањето на условите за работа и др. Во таа работа наставникот и учениците треба рамноправно да соработуваат. Тоа така ќе биде ако се избегнуваат воопштените програми, ако се тие реални и конкретни, со определени должности.

Работата во слободните активности предвидува документација и евиденција во работата. Имено корисно е да остане документ во училиштето за тоа што се работело и за тоа што треба да се работи, бидејќи тоа е стимулативно делува. За жал, во многу наши училишта и каде што успешно работат слободните активности, нема документација. Тоа значи дека не се пренесува икуството на адекватен начин.

Документацијата што се води во слободните ученички активности по историја треба да биде во врска со изготвувањето на правилникот, планот и програмата за работа и нивната реализација, натпреварите, победниците од натпреварите, соработката со други и други активности. При водењето на документација најдобро е да се води дневник од работата што го потполнува задолжен ученик, или претседателот на слободната активност.¹⁰⁾

⁹⁾ Почести се примерите кога во практиката наставникот ја диктира програмата на слободната активност и бара дисциплинирано извршување, а потоа оценување на резултатите. Таквата помош од наставникот нема воспитно влијание.

¹⁰⁾ Последниве неколку години во некои наши училишта се водат воопштени дневници за работата на младите историчари. Меѓутоа, тие не се конкретизирани и не даваат вистинска слика од работата.

Наместо заклучок

Направивме обид од теоријата и практиката во нашите училишта да обликуваме материјал за слободните ученички активности што би послужил во работата на младите историчари. Цел ни беше да ја помогнеме работата на слободните активности со задача да се поттикне продлабочувањето и проширувањето на знаењата на учениците што не се доволни од она што го примаат преку редовната настава.

Наше мислење и оценка е дека повеќето училишта треба да имаат слободни ученички активности по историја, пред сè, поради воспитното значење на овој предмет. Се разбира богатството на програмата за работа ќе зависи од условите во училиштето и желбите на учениците за таква работа. Сепак, наставникот останува еден од основните фактори што ја иницира таа работа, ја помага и води. Успехот во работата, пред сè, ќе се оценува преку успехот во целокупната работа на ученикот и училиштето, а не заради некои формални активности со задача да биде регистрирана активност и импровизација на она што не дава комплетни резултати. Пред сè, слободните ученички активности по историја треба да развиваат љубов кон историјата како наука и предмет и да ги подготвуваат учениците за поуспешно да учествуваат во животот на заедницата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бранко Бабиќ: „О формама и содржају слободних активности из историје у основној школи“, — Историски преглед, Загреб, 1960 год. број 2.
2. Р. Теодосиќ: „Слободне ученичке активности“ — „Педагогија“, Сарајево 1965 год.
3. Златибор Поповиќ: „Слободне активности ученика у вези са проучавањем прошлости“ — Педагошка стварност, Нови Сад, 1959 год. број 9.
4. Љубица Гагршин: „Рад групе младих историчара“ — Педагошка стварност, бр. 10, 1963 год.
5. В. А. Орлова: „Внекласная работа по истории“ — История в школе, Ленинград, 1960 год.
6. Јордан Шопов: „Въпроси на учебно-воспитателната работа по история“, София 1969 год.
7. Д-р Никола Филиповиќ: „Ван наставне активности ученика“, Сарајево, 1969 год.
8. Е. М. Бердинкова и др.: „Новая и новейшая история, во внекласной работе“, Москва, 1972 год.
9. Драгутин Франковиќ: „Марксистичка идејност у идејно образовном процесу“, 1974 год.

Материјал во врска со темата може да се добие преку списанијата:

1. „Живот и школа“ 7—8; 9—10/71; 9—10/74; 5—6/74.
2. „Настава по историја“ 4/67—68; 4/71—71; 4/74.
3. „Pedagoški rad“ 3—4/72.
4. „Историски преглед“ 2/60; 3—4/60.
5. „Настава и васпитање“ 2/74; 2/71; 3/72; 4/73.
6. „Погледи и искуства“ 5/73—74; 8/73—74.
7. „Путеви и достигнућа“ 2/71—72.
8. „Педагошка стварност“ 9/59; 7/69, 10/63, 10/66.
9. „Образовање и рад“ 4/74.
10. „Наша школа“ 1—2/72.
11. „Просветни преглед“ 6/70, 14/69.